

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.162
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторці юридичних наук, професорці
Аллі ЗЕЛІСКО

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, доцентки кафедри цивільного права
Парути Юлії Іванівни
на дисертацію Сікори Вікторії Євгенівни «Правове регулювання
діяльності загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження.

Реформування корпоративного законодавства України істотно покращило правове регулювання діяльності корпорацій, втім, не всі питання зазнали вичерпної нормативної регламентації. Таким, що потребує додаткових доктринальних розробок та законодавчих правок є порядок та особливості корпоративного управління в корпораціях, зокрема діяльність загальних зборів учасників (акціонерів).

Ще одним аспектом, що підсилює науковий інтерес до правового регулювання діяльності загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації є можливість використання не тільки загальновідомого способу проведення загальних зборів, а саме очного проведення, але й можливість їхнього проведення через використання формату електронних та дистанційних загальних зборів. Попри законодавчо надану можливість використання новітніх способів проведення зборів все ж залишаються питання пов'язані з правовим регулюванням їхньої організації та проведення, визначенням порядку денного та можливості внесення змін до нього, особливостей ідентифікації акціонерів та ін.

У світлі здійснення гармонізації національного законодавства із правовим полем ЄС та пошуків шляхів уніфікації національних нормативно-правових актів із актами ЄС вивчення тематики щодо особливостей функціонування загальних зборів, як одного із основних органів управління також, становить непересічний інтерес.

Наведене обумовлює актуальність обраної теми дисертації та доцільність проведення наукового дослідження відповідної проблематики Сікорою Вікторією Євгенівною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи корелюється з темою науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Дисертаційна робота Сікори Вікторії Євгенівни характеризується належним ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертанткою опрацьовано широкий перелік національних та зарубіжних науково-теоретичних джерел, емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, матеріалів судової практики. Зокрема, перелік використаних авторкою джерел налічує 197 найменувань. Дисертантка виявила належний рівень знання та уміння аналітичного опрацювання вітчизняної та іноземної наукової літератури.

Повнота дослідження відповідної тематики, достовірність наукових результатів, запропонованих Сікорою В.Є., обумовлені логічно обґрунтованим та послідовним планом дисертаційної роботи, правильно визначеними авторкою об'єктом та предметом наукового дослідження, його метою та завданнями.

Дисертанткою застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем у сфері корпоративного управління, здійснена критична оцінка положень чинного законодавства. В процесі дослідження було використано широкий спектр як загальних, так і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило комплексно та всебічно проаналізувати об'єкт дослідження, а саме діалектичний, історико-правовий, формально-юридичний, догматичний, системний, порівняльно-правовий та інші методи наукового пізнання. Так, діалектичний метод дозволив проаналізувати правову природу та компетенцію загальних зборів корпорації; застосування системного методу та методу аналізу дозволили дослідити питання змін до законодавства, які стосуються корпоративного управління у корпораціях, а саме запровадження однорівневої та дворівневої системи управління;

порівняльно-правовий метод був застосований з метою дослідження питання діяльності загальних зборів у зарубіжних правопорядках.

Завдяки застосуванню методу прогнозування авторкою було сформульовано ґрунтовні рекомендації та пропозиції щодо удосконаленню чинного законодавства у сфері діяльності загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації. Методи наукового пізнання застосовані у логічному взаємозв'язку та взаємодії відповідно до визначеної мети та завдань дисертаційної роботи.

Змістовна побудова дисертаційної роботи є логічною і такою, що узгоджується із сформульованими метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, переліку умовних позначень та додатків. Запропонована структуризація дисертаційної роботи дозволила правильно охопити необхідні аспекти обраної теми дослідження від теоретико-правових засад, пов'язаних з характеристикою органів управління юридичної особи корпоративного типу, з особливим акцентом на загальні збори учасників (акціонерів) корпорації, процедурними аспектами проведення загальних зборів корпорації до підстав та порядку визнання недійсними рішень загальних зборів та правових наслідків визнання їх такими. Таким чином, структура роботи дозволяє вирішити завдання, поставлені дисертанткою при підготовці роботи. У роботі матеріал викладено юридично грамотно, системно та послідовно. Наукова дискусія характеризується коректністю та аргументованістю.

Дисертаційна робота містить наукові положення, що мають важливе науково-теоретичне й практичне значення. Ознайомлення зі змістом дисертації Сікори В.Є. дає підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, а також рекомендацій, сформульованих у роботі в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше у національній доктрині приватного права здійснено комплексне системне дослідження правового регулювання загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації. Дисертанткою запропоновано до уваги науковій спільноті власні напрацювання та

сформульовано на їх основі висновки, що визначають наукову новизну та достовірність одержаних результатів в рамках обраної тематики.

Зокрема, заслуговує на підтримку висловлена в п. 1 наукової новизни позиція авторки про усунення нормативної неузгодженості загальноцивільничного та спеціального підходів у визначенні компетенції загальних зборів акціонерів. Для якісного корпоративного управління чітке визначення компетенції загальних зборів є вкрай важливим, адже загальні збори є основним управлінським органом у корпораціях. У цьому аспекті, важливим також, є твердження авторки про визначення виключної компетенції загальних зборів акціонерів лише Законом України «Про акціонерні товариства», натомість у Цивільному кодексі України закріплення тільки відсильної норми на спеціальний закон (ст. 61 дисертації).

Такими, що відповідають сучасним вимогам функціонування корпорацій та європейському досвіду є напрацювання дисертантки щодо процедурних аспектів проведення електронних та дистанційних загальних зборів. Логічною є запропонована побудова нормативного регулювання цього питання, а саме: регламентація в рамках однієї статті у ЗУ «Про акціонерні товариства» та подальше детальне регулювання в підзаконному нормативно-правовому акті. А тому заслуговує на підтримку позиція про доцільність деталізації технічних аспектів їх проведення саме на рівні підзаконних нормативно-правових актів (п. 4 новизни).

Позитивним є те, що Сікора В. Є. здійснювала дослідження правової природи загальних зборів учасників (акціонерів) комплексно разом із іншими органами управління корпорації. Обраний підхід дав можливість розмежувати та порівняти компетенцію загальних зборів із іншими органами управління (виконавчими та контролюючими органами).

Погоджуємося із дисертанткою стосовно позитивного впливу диспозитивного підходу законодавця у частині організації діяльності загальних зборів, який відображається, у можливості обрання одно- або дворівневої моделі корпоративного управління (п. 12 новизни). Такий підхід відповідає сучасним європейським тенденціям корпоративного управління. Імпонує те, що досліджуючи це питання в дисертації авторка здійснила порівняльний аналіз моделей корпоративного управління в окремих країнах, зокрема в Данії, Фінляндії, Італії, Португалії, Польщі та ін.

Потрібно відзначити, що дисертаційна робота Сікори В.Є. характеризується також низкою інших положень, що свідчать на користь

оригінального характеру отриманих результатів. Дисертантка зуміла віднайти нові аргументи в обґрунтування власних наукових поглядів та тверджень, а також реалізувати їх у сформульованих пропозиціях щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Сікори В. Є. полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальшої наукової розробки фундаментальних досліджень щодо правового регулювання діяльності загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації; у правотворчій діяльності – для застосування окремих рекомендацій і пропозицій до вітчизняного законодавства у формі прийняття нових законодавчих актів та внесення змін до чинних правових актів, дія яких спрямована на регулювання відносин, що виникають при здійсненні корпоративного управління; у навчальному процесі – для використання у розробці методичних рекомендацій та при викладанні базових навчальних дисциплін «Цивільне право», «Корпоративне право», «Акціонерне право», а також спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертації є логічною, послідовною і повністю відображає поставлені завдання. Загальний обсяг дисертації – 241 сторінка, з них основний зміст (включно з вступом та висновками) займає 205 сторінок, список джерел – 23 сторінки, додатки – решту. Така структура є типовою для юридичних дисертацій і свідчить про значний обсяг виконаної роботи. У вступі сформульовано загальні характеристики дослідження: обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологію, розкрито наукову новизну та практичну значущість, наведено відомості про апробацію та публікації.

Перший розділ дисертації присвячений теоретичному аналізу органів управління корпорації. У ньому здійснено дослідження сутності поняття «корпорація» у континентальній та англосаксонській правових системах. Проаналізовано вітчизняну цивілістичну доктрину щодо розуміння цього поняття та зазначено, що зміст поняття корпорація у національному праві варто ототожнювати із підприємницьким товариством. Проаналізовано, також, розуміння корпоративних прав.

У контексті відносно нещодавніх змін, які пов'язані із прийняттям нового ЗУ «Про акціонерні товариства» особливу увагу приділено

дослідженню моделей корпоративного управління. Далі проаналізовано доктринальні позиції щодо застосування одно та дворівневої структури управління у національному правовому просторі. Авторкою детально досліджено поняття та види не тільки загальних зборів учасників (акціонерів) корпорацій, аде й здійснено характеристику наглядових та виконавчих органів.

Досліджуючи правову природу загальних зборів учасників (акціонерів) дисертанткою робиться наголос на тому, що саме загальні збори є основним органом у системі корпоративного управління. Проаналізовано основні риси загальних зборів, що пропонуються у доктрині й запропоновано власне бачення останні. Далі детально розглянуто компетенцію загальних зборів учасників (акціонерів), яка визначена Цивільним кодексом України та профільними законами.

Другий розділ є найбільш об'ємним і присвячений детальному аналізу правового механізму прийняття рішень загальними зборами учасників, акціонерів. Спершу розглянуто види загальних зборів та окреслено питання порядку денного річних загальних зборів, які обов'язково мають розглядатися на них. Аналізуються способи проведення загальних зборів учасників (акціонерів), зокрема, очний, електронний та дистанційний. В логічній послідовності розглянуто порядок підготовчих дій до проведення загальних зборів та безпосереднього їх проведення. У зв'язку з існуючими відмінностями у процедурі проведення загальних зборів у акціонерному товаристві та товаристві з обмеженою відповідальністю в рамках п. 2.1.2. проведено дослідження процедури організації та проведення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Розкрито порядок прийняття рішень загальними зборами корпорації з використання т.зв. «порогів» які проявляються у кваліфікованій більшості голосів, одностайності та простій більшості голосів. Розглянуто особливості процедури прийняття рішень на загальних зборах учасників із застосуванням засобів електронних комунікацій через облікову систему часток. На основі проведеного дослідження процедурних аспектів проведення загальних зборів учасників (акціонерів) запропоновано внесення відповідних змін у законодавство.

Третій розділ присвячено визнанню недійними рішень загальних зборів учасників (акціонерів). Запропоновано авторську класифікацію порушень, які впливають на дійсність рішень загальних зборів учасників/акціонерів. Відтак класифікація має здійснюватися із поділом на

безумовні (абсолютні) та умовні підстави недійсності рішення загальних зборів. До першої групи дисертанткою відносяться відсутність протоколу загальних зборів, підписаного головою та секретарем, ухвалення рішення за відсутності кворуму або без можливості встановлення наявності кворуму та ін., а до другої неповідомлення учасника про скликання загальних зборів, участь у голосуванні осіб, які не мали права голосу та інші порушення.

Не можливо оминати увагою те, що в межах цього розділу проаналізовано велику кількість судових рішень та узагальнень судової практики у розрізі визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів). Вищезазначене є підтвердженням ґрунтовності зроблених дисертанткою висновків.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, захищених за темою дисертації. Основні положення дисертаційної роботи Сікори В.Є. викладено у восьми наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статті розміщено у наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, також автором опубліковано тези чотирьох доповідей на Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації та фабрикації. Авторкою використано посилання на свої наукові публікації, посилання на публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела, що свідчать про відсутність порушення дисертанткою вимог академічної доброчесності. В роботі дисертанткою викладені наукові результати, що отримані нею особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження Сікори Віктори Євгенівни «Правове регулювання діяльності загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації», наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень і практичну значущість висновків, варто вказати, що окремі положення є спірними або такими, що потребують додаткової аргументації під час публічного захисту.

Схвально сприймаючи новацію законодавства щодо однорівневої моделі корпоративного управління дисертантка підтримує позицію висловлену в науковій літературі про те, що «...конструкція відповідної

структури управління «мовою» нашого законодавця не зовсім відповідає оригінальній моделі, яка є домінуючою у корпоративному праві країн-членів ЄС» (с. 39). Пояснюючи свою позицію дисертантка веде мову про те, що в зарубіжній традиції не заборонено включати до складу ради директорів (у нашому розумінні - наглядової ради) членів виконавчого органу. В нашому ж законодавстві ця можливість витлумачена як потреба поєднання в раді директорів наглядової ради і виконавчого органу. Тому потребує додаткового пояснення те, яким чином необхідно діяти, щоб все-таки запозичена модель відповідала підходам визначеним у корпоративному праві країн-членів ЄС?

В п. 5 наукової новизни дисертантка пропонує новий підхід до фінансування загальних зборів акціонерів, які проводяться з ініціативи акціонерів, що володіють пакетом акцій від 5 %. Першочергово витрати пов'язані з проведенням позачергових загальних зборів покладаються на акціонерне товариство, а у випадку необгрунтованого скликання загальних зборів фактично понесені витрати мають покладатися на акціонера, що ініціював скликання позачергових загальних зборів. Дійсно запропонований механізм виглядає перспективно, однак дискусійним є питання застосування категорії «необгрунтованого скликання зборів». Оскільки воно є оціночним поняттям, то з яких критеріїв варто виходити визначаючи обгрунтованість/необгрунтованість скликання загальних зборів?

Разом з тим, зазначені зауваження не стосуються концептуальних основ проведеного дослідження, не применшують науково-теоретичної та практичної значущості дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, її текст відповідає вимогам щодо логічної послідовності викладення матеріалу. Зроблені авторкою висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обгрунтованими.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження В.Є. Сікори відповідає обраній ним спеціальності 081 «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам.

Керуючись викладеним вище, вважаю, що дисертація Сікори Вікторії Євгенівни на тему «Правове регулювання діяльності загальних зборів учасників (акціонерів) корпорації» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), а її авторка – Сікора Вікторіє Євгенівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри цивільного права
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Юлія ПАРУТА